

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ DAİRE

MERYEM ÇELİK ve DİĞERLERİ v. TÜRKİYE

(Başvuru No. 3598/03)

KARAR

STRASBOURG

16 Nisan 2013

İşbu karar AIHS'nin 44 § 2. maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Şekli düzeltmelere tabi olabilir.

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2013. Bu gayriresmi çeviri, Adalet Bakanlığı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, İnsan Hakları Daire Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme'yi bağlamamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, İnsan Hakları Daire Başkanlığı'na atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

Meryem Çelik ve Diğerleri v. Türkiye davasında,

26 Mart 2013 tarihinde,

Başkan

Guido Raimondi,

Yargıçlar

Danute Jočienė,

Peer Lorenzen,

Dragoljub Popović,

Işıl Karakaş,

Nebojša Vučinić,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Ve *Daire yazı işleri müdürü* Stanley Naismith'in katılımıyla oluşturulan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Dairesi), yapılan gizli müzakereler sonrasında, aynı tarihte aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılan (3598/03 no'lu) dava, 14 Türk Vatandaşının (başvuranlar) - Meryem Çelik, Zübeyda Uysal, Misrihan Seveli, Emine Çelik, Marya Çelik, Hamit Şengül, Fatma Şengül, Besna Seveli, Hanife İzci, Şakir Öztürk, Kimet Şengül, Hazima Çelik, Şekirnaz İnan, Hamayil İnan - AIHM'e 10 Eylül 2002 tarihinde, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca yapmış olduğu başvurudan ibarettir.
2. Adli yardım hizmeti verilen başvuranlar Ankara'da görev yapan avukat L. Kanat tarafından temsil edilmektedir. Türk Hükümeti (Hükümet) ise kendi görevlisi tarafından temsil edilmektedir.
3. Başvuranlar; akrabalarının öldürülmesinden ve zorla kaybedilmesinden devletin güvenlik güçlerinin sorumlu olduğunu iddia etmektedirler. Başvuranlar, Sözleşmenin 2., 3., 5., 6., 8., 13 ve 14. Maddeleri ile teminat altına alınmış olan haklarının ihlal edildiğini ileri sürmektedirler.

4. 17 Nisan 2007 tarihinde, başvuru Hükümet'e tebliğ edilmiştir. Aynı zamanda davanın kabul edilebilirliği ve esasına ilişkin de hüküm verilmesi kararlaştırılmıştır (29. maddenin 1. paragrafı).

OLAY VE OLGULAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

5. Başvuranlar Türk vatandaşıdır ve Hakkâri'nin Şemdinli ilçesinde yaşamaktadır.

6. Başvuranlar güvenlik güçleri tarafından Hakkâri, Şemdinli ilçesi, Ortaklar Köyü Ormancık mezrasına yapılan bir operasyon sırasında Temmuz 1994 tarihinde kaybedildiği iddia edilen 13 kişinin (Casım Çelik, Aşur Seçkin, Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan) ve öldürüldüğü iddia edilen 1 kişinin (Kerem İnan) yakın akrabalarıdır. Söz konusu başvuruya sebep olan olaylardan önce, Ormancık mezrası halkı, köy korucusu olarak çalışmaktaydı. Başvuranlar ve kayıp akrabaları arasındaki ilişki aşağıda belirtilmektedir:

Meryem Çelik - Casım Çelik'in eşi

Misrihan Seveli - Cemal Seveli'nin eşi

Emine Çelik - Yusuf Çelik'in eşi

Marya Çelik - Mirhaç Çelik'in eşi

Hamit Şengül - Naci Şengül'ün erkek kardeşi

Fatma Şengül - Sıddık Şengül'ün eşi

Besna Seveli - Reşit Seveli'nin eşi

Hanife İzci - Kemal İzci'nin eşi

Şakir Öztürk - Hayrullah Öztürk'ün erkek kardeşi

Kimet Şengül - Salih Şengül'ün eşi

Hazima Çelik - Hurşit Taşkın'ın birlikte yaşadığı kişi

Şekirnaz İnan - Abdullah İnan'ın birlikte yaşadığı kişi

Zübeyda Uysal - Aşur Seçkin'in birlikte yaşadığı kişi

Hamayil İnan - Kerem İnan'ın eşi

A. Mevcut başvuruya sebep olduğu iddia edilen olaylar hakkında

7. Başvuranların iddialarına göre; 24 Temmuz 1994 tarihinde askeri kuvvetler ve jandarma kuvvetleri Ormancık mezrasına gelmiştir. Güvenlik güçleri tarafından mezra halkından mezranın ana meydanında bulunan helikopter iniş alanında toplanmaları istenmiştir. Köyün erkekleri soyulmuş ve dövülmüştür. Güvenlik güçlerinin uygulamasına tepki gösteren ve olayların yaşandığı tarihte hamile olan başvuranlardan iki tanesi Emine Çelik ve Zübeyda Uysal da dövülmüş ve her ikisi de daha sonra düşük yapmıştır. Buna ek olarak ana meydanda toplanma emrine uymayan Kerem İnan jandarma astsubay F.A. tarafından öldürülmüştür.

8. Güvenlik güçleri mezradaki evleri ateşe vermiştir. Ardından Cemal Seveli, Reşit Seveli, Aşur Seçkin, Salih Şengül, Yusuf Çelik, Naci Şengül ve Kemal İzci askeri üsse götürülmek üzere askerler tarafından askeri araçlara bindirilmiştir. Üsse doğru yol alınırken askerler 10 köylünün içinde bulunduğu iki aracı durdurmuştur. Askerler araçlardaki dört çocuğun gitmesine izin verdikten sonra Hayrullah Öztürk, Abdullah İnan, Mirhaç Çelik, Seddik Şengül, Casım Çelik ve Hurşit Taşkın'ı tutuklamıştır. Ardından askerler köylülere ait olan araçları ateşe vermiştir.

9. Başvuranlar ve diğer köylüler güvenlik güçleri tarafından Ormancık'ı ve Türkiye'yi terk etmeye zorlanmıştır. Akabinde başvuranlar sınırı geçip Irak'a gitmiştir. Bu bağlamda, (kaymakam da dâhil olmak üzere) Ortaklar Köyü ihtiyar heyeti meclisi üyeleri tarafından hazırlanıp imzalanan, 24 Temmuz 1994 tarihli bir belgeye göre, o gün Ormancık'ta bir silahlı çatışma olmuştur ve mezrada bulunan bütün mal mülk yakılmıştır. Belgeye göre ayrıca, Ormancık halkı, olayların hemen sonrasında mezrayı terk etmeye zorlanmış, halk da Irak'a kaçmıştır.

10. 1994 ve 1997 yılları arasında, başvuranlar, Irak'ın kuzeyinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kurulan Atrush mülteci kampında yaşamışlardır. 1997 yılının Mart ayında, kamp Birleşmiş Milletler tarafından kapatıldıktan sonra, başvuranlar kuzey Irak'ta bir şehir olan Süleymaniye'ye taşınmışlardır. Ancak 1997 yılının sonbaharında Türkiye'ye dönebilmiş ve Şemdinli'de yaşamaya başlamışlardır.

11. Belirtilmeyen bir tarihte, kampta kaldıkları dönemde PKK'ya (Yasadışı bir örgüt olan Kürdistan İşçi Partisi) yardım ve yataklık ettikleri gerekçesiyle, Emine Çelik ve Besna Seveli isimli iki başvuran da dâhil olmak üzere, Atrush mülteci kampında yaşamış altı kişi aleyhinde ceza davası açılmıştır.

12. 28 Kasım 1997 tarihinde, Van Devlet Güvenlik Mahkemesi, aleyhlerine isnat edilen suçlamalar makul şüphe ötesinde kanıtlanmadığı gerekçesiyle, sanıkları beraat ettirmiştir.

B. İddia edilen olaylara ilişkin meclis soruşturması hakkında

13. 1998 yılının Temmuz ayında, Naim Geylani isimli bir milletvekili Şemdinli'yi ziyaret etmiştir. Başvuranların bir kısmı Geylani ile görüşüp, 1994 yılının Temmuz ayında mezralarında yürütülen bir askeri operasyon sonrasında, bir kişinin öldürüldüğünü, on üç kişinin kaybolduğunu ve iki başvuranın düşük yaptığını söylemişlerdir. Geylani daha sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlı İnsan Hakları Komisyonu'ndan ("Meclis İnsan Hakları Komisyonu"), başvuranların iddialarına yönelik bir soruşturma başlatmasını talep etmiştir. 4 Temmuz 1998 tarihinde, bir gazete Geylani'nin talebine ilişkin bir yazı yayınlamıştır.

14. 10 Şubat 1999 tarihinde, Meclis İnsan Hakları Komisyonu başkanı Dr. Sema Pişkinsüt, Geylani'ye bir mektup yazmış ve iddia edilen olaylara ilişkin yürütülen soruşturmanın bulguları hakkında kendisine bilgi vermiştir. Sema Pişkinsüt, 1988 yılında Ortakları Köyü Ormancık mezrasından birkaç kişinin köy korucusu olduğunu belirtmiştir. Casım Çelik, Seddik Şengül, Kerem İnan ve Salih Şengül (sırasıyla birinci, yedinci, on üçüncü ve onuncu başvuranların akrabaları) dâhil olmak üzere bu korucuların bazıları o zaman PKK ile bir anlaşma yapmıştır; her köy korucusundan bir aylık maaş, yiyecek, barınma ve mühimmat yardımı gibi lojistik destek karşılığında, PKK köyde şiddet içeren davranışlarda bulunmayacaktır. 1994 Temmuz ayı ve 1995 Haziran ayında, köy korucuları, PKK üyelerinin, güvenlik güçlerini pusuya düşürmesine yardımcı olmuşlardır. İlk olayda, üç güvenlik güçleri mensubu hayatını kaybetmiştir ve on beş tanesi yaralanmıştır. İkinci olayda, on beş adet güvenlik güçleri mensubu öldürülmüştür. Rapora göre, PKK'nın uyguladığı baskının bir sonucu olarak, köylüler 1994 yılının Temmuz ayında kuzey Irak'taki Atrush kampına taşınmışlardır. Kampın Birleşmiş Milletler tarafından kapatılmasının ardından, 1997 yılının Aralık ayında, köylüler evlerine geri dönmüşlerdir. PKK'nın yasadışı faaliyetlerine karışan on üç kişi, o tarihte yetkililere teslim olmuş, bunların yedi tanesi sorgulandıktan sonra mahkemeye çıkarılmıştır. Fakat Ormancık mezrası sakinleri, özellikle de köylerine döndükten sonra yetkililer tarafından sorgulanan kadınlar, kimsenin öldürüldüğünden bahsetmemiştir. Yetkililere buna benzer bir iddiada da bulunmamışlardır. Sonuç olarak, iddiaların asılsız olduğu düşünülmüştür.

C. İddia edilen olaylara ilişkin yürütülen ceza davası hakkında

15. 6 Temmuz 1998 tarihinde, yukarıda sözü geçen gazete haberini okuduktan sonra (bkz. paragraf 13), Hakkâri Cumhuriyet savcısı, Şemdinli Cumhuriyet savcısından iddialara ilişkin bir soruşturma açmasını talep etmiştir.

16. 1998 yılının Ağustos ayı ve 1999 yılının Ocak ayında, Meryem Çelik, Zübeyda Uysal, Misrihan Seveli, Emine Çelik, Fatma Şengül, Besna Seveli, Hanife İzci, Hamayil İnan, Kimet Şengül ve Hazima Çelik, Türkçe konuşmadıkları için çevirmenler vasıtasıyla Şemdinli Cumhuriyet savcısına ifade vermişlerdir. Hepsi, güvenlik güçlerinin mezraya gelmesini takiben, meydanda toplanmaya zorlandıklarını ve burada köyün erkeklerinin dövüldüğünü iddia etmiştir. Güvenlik güçlerinin neden mezraya geldiğini bilmediklerini belirtmişlerdir. Güvenlik güçlerinin, para ve mücevherat gibi kendilerine ait şeylere yasadışı şekilde el koyduğunu ve evlerini yok ettiğini ileri sürmüşlerdir. Bu kişiler ayrıca, Fatih adında bir jandarma astsubayının Kerem İnan'ı öldürdüğünü ve bu yedi adamın askerler tarafından götürüldüğünü iddia etmişlerdir. Kerem İnan'ın karısı Hamayil İnan, cinayetin hemen ardından mezrayı terk etmek zorunda kaldıkları için kocasının cesedini yakamadıklarını, kendisine, Kerem İnan'ın cesedinin, başka bir mezranın köylüleri tarafından, öldürüldüğü yere gömüldüğünün söylendiğini ileri sürmüştür. Başvuranlar, askerlerin, arabayla askeri üsse doğru giderken, yolda altı Ormancık sakinini daha gözaltına aldığını belirtmişlerdir. Başvuranlar, kendilerine, akrabalarının sonradan öldürüldüğünün ve cesetlerinin askeri üs yakınlarına bırakıldığının söylendiğini ileri sürmüşlerdir. Kendileri ayrıca "Ali" olarak tanınan bir yarbayın köylülere hain olduklarını ve Türkiye'de yaşamayı hak etmediklerini ve gidip Irak, İran ya da Suriye'de yaşamaları gerektiğini söylediğini iddia etmişlerdir. Mezra sakinleri mezrayı ve ardından ülkeyi terk etmeye zorlanmışlardır. PKK üyeleri tarafından Irak'a gitmeye zorlanmışlardır. Zübeyda Uysal ve Emine Çelik ayrıca, olayın yaşandığı tarihte hamile olduklarını ve güvenlik güçleri tarafından dövüldükleri için ikisinin de düşük yaptığını ileri sürmüşlerdir. Başvuranlar Kerem İnan'ın öldürülmesi ve diğer 13 köylünün kaybolmasında sorumlu olan kişilerin bulunup cezalandırılmasını talep etmişlerdir.

17. Şemdinli Cumhuriyet savcısı ayrıca, Ormancık'a giden askerlerin komutanı olduğu iddia edilen yarbay A.Ç.'nin ve jandarma astsubay F.A.'nın ifadesini almıştır. İkisi de başvuranların iddialarını reddetmiştir.

18. 11 Ağustos 1998 tarihinde, Şemdinli Cumhuriyet savcısının talebi üzerine, askeri yetkililer, Cumhuriyet savcılığına, 13 adet köylüyü tutuklayıp Derecik askeri üssüne götürdüklerini belirten bir yazı yazmışlardır. Köylüler sorgulandıktan sonra serbest

bırakılmışlardır. Fakat Aşur Seçkin, PKK'ya katılmak için kaçıma çalıştığı sırada bilinmeyen bir kaynaktan aldığı kurşun yaralarının sonucu olarak akabinde hemen ölmüştür.

19. 13 Nisan 1999 tarihinde, Şemdinli Cumhuriyet savcısı, soruşturmadaki gelişmeleri yazdığı bir fezleke hazırlamıştır. Cumhuriyet savcısı hazırladığı fezlekedeki, A.Ç. ile F.A. için “sanık” ve Meryem Çelik, Zübeyda Uysal, Misrihan Seveli, Emine Çelik, Fatma Şengül, Besna Seveli, Hanife İzci, Hamayil İnan, Kimet Şengül ve Hazima Çelik için de “müşteki” ifadelerini kullanmıştır. Sanıklar tarafından işlediği iddia edilen suçlar; cinayet, gasp, düşüğe sebebiyet verme, köyün zorla boşaltılması ve araçların yakılması şeklinde tanımlanmıştır. Bu fezlekeye göre, 24 Temmuz 1998 tarihinde, Ormancık mezrası civarlarında, mezrada yaşayan bir grup köy korucusunun yardımıyla PKK üyeleri tarafından hazırlanan pusuda, iki asker öldürülmüş ve on dört asker yaralanmıştır. Akabinde, yarbay A.Ç.’nin emri altındaki bir grup asker ve astsubay F.A. mezraya gelmiştir. Şemdinli Cumhuriyet savcısı, 1998 yılının Ağustos ayında ve 1999 yılının Ocak ayında ifade veren başvuranların iddialarından ve askeri kuvvetlerin kendisine yazdığı 11 Ağustos 1999 tarihli mektuptan alıntı yapmıştır. Cumhuriyet savcısı, Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi’nin, güvenlik güçleri tarafından işlendiği iddia edilen suçlar da dâhil olmak üzere bu davalara bakmak için yargı yetkisine sahip olduğunu belirtmiştir ve fezlekedeki belirtilen suçlar için sanıkların cezalandırılması talebiyle, soruşturma dosyasını Hakkâri Cumhuriyet Başsavcılığına göndermiştir.

20. 22 Nisan 1999 tarihinde, Hakkâri Cumhuriyet Başsavcılığı yargı yetkisinin olmadığına karar vermiş ve 285 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 1. ve 4(b) maddeleri ile Memurun Muhakematı Hakkındaki Yasa uyarınca, güvenlik güçleri mensuplarının eylemlerinin soruşturulması için izin verilmesi amacıyla dosyayı Şemdinli İlçe İdare Kurulu’na göndermiştir.

21. 8 Haziran 2000 tarihinde, Şemdinli İlçe İdare Kurulu, A.Ç. ve F.A.’nın yargılanmasına izin verilmemesi kararı almıştır. İdare Kurulu aldığı kararda, müştekilerin sanıkları tanımadıklarını ileri sürdüklerine dikkat çekmiştir. İdare Kurulu ayrıca, müştekilerin iddialarının varsayıma dayalı olduğunu ve suçlanan subayların 24 Temmuz 1994 tarihinde Ormancık’ta olmadığını ve dahası F.A.’nın o bölgeye hiç gitmediğini belirtmiştir.

22. 8 Haziran 2000 tarihli karar müştekilere tebliğ edilmemiştir. Fakat söz konusu zamanda, ilçe idare kurulları tarafından alınan izin verilmemesi kararları otomatik olarak bölge idare mahkemelerinde temyize tabi olduğundan, karar o zaman Van Bölge İdare Mahkemesi’ne gönderilmiştir.

23. 18 Temmuz 2000 tarihinde, Van Bölge İdare Mahkemesi, A.Ç. ve F.A.’ya yönelik izin verilmemesi kararını onamıştır. Bu karar müştekilere tebliğ edilmemiştir.

D. AİHM'ne mevcut başvurunun yapılması hakkında

24. 23 Ekim 2001 tarihinde, başvuranlar L. Kanat'ı hukuki temsilcileri olarak atamışlardır.
25. 7 Mart 2002 tarihinde Kanat, davanın Şemdinli İlçe İdare Kurulu'na gönderilmesi için Şemdinli Cumhuriyet Başsavcılığına başvurmuş ve soruşturmanın sonuçlarıyla ilgili bilgi talep etmiştir.
26. 4 Nisan 2002 tarihinde, Şemdinli Cumhuriyet savcısı, Şemdinli İlçe İdare Kurulu ve Van Bölge İdare Mahkemesi'nin kararlarının bir kopyasını Kanat'a göndermiştir.
27. Kanat 10 Eylül 2002 tarihinde, AİHM'e mevcut başvuruyu yapmıştır.
28. Kanat 2 Kasım 2006 tarihinde, Van Bölge İdare Mahkemesi başkanından gelen 7 Eylül 2006 tarihli mektubu, AİHM'e ibraz etmiştir. Mektupta, bu gibi yeniden inceleme kararlarının taraflara tebliğ edilmediği belirtilmiştir. Başkan, bu gibi hükümlerin, soruşturma dosyasıyla birlikte, ilgili yerel adli makamlara gönderildiğine dikkat çekmiştir.
29. Aynı gün, Kanat ayrıca Ortaklar İhtiyar Heyeti ve dört görgü şahidi tarafından imzalanan bir belge ibraz etmiştir; belgede, Zübeyda Uysal, Hazima Çelik ve Şekirnaz İnan'ın, İslami geleneklere göre evlendikleri sırasıyla Aşur Seçkin, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan'ın imam nikahlı eşleri olduğu belirtilmiştir.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK KURALLARI VE UYGULAMALARI

30. Söz konusu tarihteki ilgili iç hukuk kuralları ve uygulamalarına, *İpek ve Türkiye* (No. 25760/94, §§ 92-106, AİHM 2004-II) davasının hükmünden ulaşılabilir.

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. KABUL EDİLEBİLİRLİK

A. Tarafların iddiaları

31. Hükümet 5 Ekim 2008 tarihli beyanında, başvuranların altı ay süre kuralına uymadığını ileri sürmüştür. AİHM'in *Bayram ve Yıldırım v. Türkiye* ((dec.), No. 338587/97, AİHM 2002-III); *Bulut ve Yavuz v. Türkiye* ((dec.), No. 73065/01, 28 Mayıs 2002); ve *Hazar ve Diğerleri v. Türkiye* ((dec.), No. 62566/00, 62567/00, 62568/00, 62569/00, 62570/00,

62571/00, 62572/00, 62573/00, 62574/00, 62575/00, 62576/00, 62577/00, 62579/00, 62580/00, 62581/00, 10 Ocak 2002), davalarında aldığı kararlara dayanan Hükümet, başvuruların, yerel seviyede etkili iç hukuk yolu olmadığını düşündüklerini iddia etmiş ve iddia edilen olay meydana geldikten sonraki altı aylık süre içinde başvurularını AİHM'e ibraz etmeleri gerektiğini ileri sürmüştür. Hükümet, başvuruların, iddia edilen olay meydana geldikten sonra Devlet makamlarına herhangi bir şikâyette bulunmadığını ve bir soruşturmanın, soruşturma makamlarınca resen başlatıldığını iddia etmiştir. Hükümet, başvurular tarafından bu soruşturmanın yeterli olmayacağı kanaatine varıldıysa, başvurunun da AİHM'e çok daha erken bir tarihte yapılması gerektiğini ileri sürmüştür.

32. Hükümet ayrıca, iç hukuk kapsamında verilen nihai kararın Van Bölge İdare Mahkemesi tarafından 18 Temmuz 2000 tarihinde verildiğini fakat başvuruların 10 Eylül 2002 tarihinde başvuruda bulunduğunu belirtmiştir.

33. Başvurular, şikâyette buldukları olayların yaşanmasının ardından Türkiye'yi terk etmeye zorlandıklarını ve Irak'tan 1997 yılında döndüklerini belirtmişlerdir. Türkiye'ye döndüklerinde mevcut başvuruya sebebiyet veren olaylar hakkında Geylani'ye bilgi verdiklerini ve soruşturma başlatıldıktan sonra Şemdinli Cumhuriyet savcısına detaylı şekilde ifade verdiklerini ileri sürmüşlerdir. Fakat soruşturmadaki gelişmelerden haberdar edilmemişlerdir. Özellikle de alınan hüküm kendilerine tebliğ edilmemiştir. Başvurular aslında, subayların yargılanacağı bir duruşmaya çağırılmayı beklediklerini ibraz etmişlerdir. Başvurular ayrıca, nihai kararın kendilerine tebliğ edilmediğini ve bu kararın hukuki temsilcilerine tebliğ edildiği tarihten itibaren altı ay içinde AİHM'ne başvuruda bulduklarını iddia etmişlerdir. Ayrıca, başvuruların temsilcisi, müvekkillerinin büyük çoğunluğunun Türkçe konuşmaması nedeniyle bir avukat yardımı olmaksızın soruşturma sonuçlarını öğrenemediklerinin altını çizmiştir.

B. AİHM'nin değerlendirmesi

34. AİHM, altı ay kuralının amacının, kanunları güvence altına almak ve Sözleşme kapsamında ortaya atılan davaların makul bir süre zarfı içinde bakıldığından emin olmak olduğunu hatırlatmaktadır. Bu kural ayrıca, yetkilileri ve diğer ilgili kişileri, uzunca bir zaman dilimi boyunca herhangi bir belirsizlik altında kalmaktan korumayı da amaçlamaktadır (bkz. *Bulut ve Yavuz* (dec.), yukarıda atıfta bulunulan ve *Bayram ve Yıldırım v. Türkiye* (dec.), No. 38587/97, AİHM 2002-III).

35. AİHM ayrıca, yaşamın tehdit altında olduğu davalardaki altı ay kuralına ilişkin içtihatlarına göre, herhangi bir kanuni yol mevcut olmaması veya bu yolların etkisiz olması halinde, ilke olarak altı ay kuralı, şikâyetçi olunan eylemin yaşandığı tarihten itibaren işlemeye başladığını hatırlatmaktadır. Bir başvuranın, hukuk yolunu etkisiz kılan koşullardan geç haberdar olduğu ya da haberdar olması gerektiği istisnai durumlarda, özel durumlar uygulanabilir. Bu gibi bir durumda, altı ay kuralı, başvuranın bu koşullardan haberdar olduğu ya da haberdar olması gerektiği tarihten itibaren hesaplanmaktadır (bkz. *Hazar ve Diğerleri* (dec.), yukarıda atıfta bulunulan; *Bulut ve Yavuz* (dec.), yukarıda atıfta bulunulan; ve *Bayram ve Yıldırım* (dec.), yukarıda atıfta bulunulan).

36. Hükümetin, başvuruların AİHM'ne, iddia edilen olayların yaşandığı tarihten itibaren altı ay içinde başvuru yapmaları gerektiği iddiasına ilişkin, AİHM; öncelikle 1994 yılının Temmuz ayı ile 1997 yılının sonbaharı arasındaki süreci, yani başvuruların kuzey Irak'ta geçirdikleri iddia edilen süreci değerlendirmesi gerektiği kanaatindedir. Bu bağlamda, AİHM başvuruların, Türkiye'yi terk ettiklerini ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği kontrolü altında olan mülteci kampında yaşamaya Irak'a gittiklerini iddia ettiklerini gözlemlemektedir. İddialarına göre, başvuranlar, Birleşmiş Milletler kampı kapattıktan sonra kuzey Irak'ı terk etmiş ve Şemdinli'ye dönmüşlerdir (bkz. paragraf 10). AİHM ayrıca, Hükümetin, bu iddianın doğruluğunu inkâr etmediğini ya da başvuruların aslında bu yıllar boyunca Türkiye'de yaşadığını iddia etmediği veya bunu göstermeye çalışmadığını gözlemlemektedir. Her şekilde, ilk soruşturmayı başlatan Şemdinli Cumhuriyet savcısı başvuruların 1997 yılının sonbaharına kadar Irak'ta kaldıkları yönündeki iddialarına ilişkin atıfta bulunmuş ve iki subayın cezalandırılması talebini içeren 13 Nisan 1999 tarihli fezlekesinde, bu iddianın doğruluğunu sorgulamamıştır. Ayrıca, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlı İnsan Hakları Komisyonu'nun raporu da başvuruların 1994 yılının Temmuz ayı ile 1997 yılının Aralık ayı arasındaki sürede kuzey Irak'ta olduğunu belirtmektedir (bkz. paragraf 14).

37. Yukarıda sözü geçen unsurları dikkate alan AİHM, başvuruların, 1997 yılının sonbaharında Türkiye'ye dönmeden önce, en az üç yıl boyunca kuzey Irak'ta mülteci olarak yaşadığı kanaatine varmaktadır. Bu şartlar altında, AİHM, mevcut davanın yukarıda atıfta bulunulan *Bayram ve Yıldırım* (dec.) davasından farklı olduğu kanaatindedir çünkü bu davada başvuruların akrabalarının ölümüne ilişkin cumhuriyet savcılığına üç yılı aşkın bir süre boyunca dilekçe vermemiş fakat AİHM bu başvuruların bu tutumunun kendi ihmalkârlıklarının bir sonucu olduğu kararına varmıştır. AİHM'ne göre, mevcut davada, başvuruların, başka bir ülkede mülteci kampında yaşarken, 1994 yılının Temmuz ayında

yaşandığı iddia edilen olaylarla ilgili Türkiye’de bir soruşturma başlatmalarını beklemek mümkün değildir. Dolayısıyla AİHM, özel durumlara bağlı olarak başvuruların bu süre zarfında iç hukuk yollarını kullanmadığına karar vermiştir.

38. 1997 ile 23 Ekim 2001 yani başvuruların soruşturmanın sonuçlarını öğrenebilmek amacıyla avukatlarını görevlendirdiği tarih arasında geçen süreye ilişkin olarak, AİHM, mevcut davanın ilk bakışta *Bulut ve Yavuz* (dec.), (yukarıda atıfta bulunulan) ve *Hazar ve Diğerleri* (dec.) (yukarıda atıfta bulunulan) davalarına benzerlik gösterdiğini kabul etmektedir. *Bulut ve Yavuz* (dec.) (yukarıda atıfta bulunulan) davasında, başvurular, yargılamanın etkili olmadığını, soruşturmadaki son karar alındıktan beş yıl sonra fark ettiklerini iddia etmişlerdir. AİHM bu davada verdiği kararda, yakın akrabaları öldürülen başvuranlardan, soruşturmada kaydedilen ilerlemeden haberdar olmak konusunda biraz daha ihtimam göstermeleri ve girişken olmalarının beklenebileceği kanaatine varmış ve bu bağlamda başvuruların ihmalkâr davrandıkları sonucuna varmıştır. AİHM benzer şekilde, *Hazar ve Diğerleri* (dec.) (yukarıda atıfta bulunulan) davasında, evleri yıkıldıktan sonraki yedi yıl boyunca hiçbir hukuk yolundan faydalanmayan başvuruların bu hukuk yollarının etkili olmadığını çok daha erken fark etmeleri gerektiği kararını vermiş ve davayı kabul edilemez olarak beyan etmiştir.

39. Fakat AİHM, yukarıda sözü geçen davalar ile mevcut dava arasında azımsanmayacak farklılıklar bulunduğu kanaatindedir. Öncelikle, mevcut davadaki başvuruların büyük bir kısmı okuma yazma bilmeyen ve Türkçe konuşmayan taşralı kadınlardır. İkinci olarak, iddia edilen olaylar meydana geldikten sonra üç yılı aşkın bir süre boyunca önce köylerini ardından ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır ve bu süre içinde mülteci olarak yaşamışlardır. Dolayısıyla AİHM, başvuranlardan, 1997 yılının sonbaharında Türkiye’ye dönmelerinin hemen ardından yerel makamlara başvurularının beklenemeyeceği kanaatindedir. Buna rağmen, 1998 yılının Temmuz ayında (o sırada milletvekili olan) Geylani ile irtibata geçmiş ve 1994 yılının Temmuz ayında meydana geldiği iddia edilen olayları kendisine anlatmışlardır (bkz. paragraf 13). Ayrıca, 1998 ve 1999 yıllarında, Geylani’nin talebi üzerine, başvuruların olaylara yönelik iddialarına dayanan bir meclis soruşturması başlatılmıştır. AİHM ayrıca, 1998 ve 1999 yıllarında, resen Şemdinli cumhuriyet savcısı tarafından başlatılan soruşturmada ifade vermek üzere çağırıldıklarında, başvuruların ifade verdiklerine dikkat çekmektedir (bkz. paragraf 15 ve 16). Savcı ile işbirliğine gitmiş ve kendisine delil sunmuşlardır. Hatta, iki subayı farklı suçlara itham eden bu soruşturma, 1999 yılının Nisan ayında Hakkâri Cumhuriyet savcısından Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi’ne bir iddianame sunması talep

edilmeden önce, sözü geçen olaylara yönelik detaylı bir değerlendirme yapan savcı tarafından aktif şekilde devam ettirilmiştir (bkz. paragraf 19).

40. Bu şartlar altında, AİHM, başvuruların, iddiaları dikkate alınarak, ulusal makamlardan olumlu yanıt aldıkları ve dolayısıyla 1999 ile 2001 yılları arasında, başvuruların bu soruşturmanın beklemelerinin makul olduğu kanaatindedir. Ayrıca, Hükümet tarafından atıfta bulunulan davaların aksine, mevcut davada başvurular, soruşturmanın etkisiz olduğunu düşündükleri için, soruşturma devam ederken başvuruda bulduklarını iddia etmemişlerdir. Yukarıda sözü geçen unsurları dikkate alan AİHM, AİHM'in Hükümet tarafından atıfta bulunulan içtihatlarındaki ilkelerin, mevcut davada uygulanamayacağı kanaatindedir.

41. AİHM ayrıca, kaybolmalara ilişkin davalarda, kaybolma olayı sonrasında sıkça görülen belirsizlik ve karışıklık için hoşgörü gösterilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir (bkz. *Varnava ve Diğerleri v. Türkiye* [GC], No. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 ve 16073/90, §§ 162-163, AİHM 2009). Ayrıca, AİHM'in son dönemde aldığı kararlara göre, kaybolmalara ilişkin yürütülen soruşturmaların doğası gereği, kaybolan kişinin akrabaları, ulusal makamların soruşturmalarının bitmesi için uzun süre boyunca bekleyebilmektedirler. Bu nedenle, *Er ve Diğerleri v. Türkiye* (No. 23016/04, §§ 55-58, 31 Temmuz 2012) davasında, akrabaları kaybolduktan sonra başvurularını yapmak için neredeyse on yıl bekleyen başvuruların altı ay kuralına uyduğu kararı verilmiştir, çünkü bu süre zarfı boyunca, kaybolma olayına ilişkin ulusal seviyede bir soruşturma yürütülmüştür (bkz. *aksi ile, Yetişen v. Türkiye* (dec.), No. 21099/06, 10 Temmuz 2012).

42. AİHM, yerel seviyede yürütülen soruşturmanın yalnızca başvuruların yakınlarının kayboluşu ile değil aynı zamanda, iki kişinin öldürüldüğüne ilişkin iddia, dokuz farklı kişiye kötü muamelede bulunulduğuna ilişkin iddia ve başvuruların evlerinin yıkılması ile alakalı olduğunun bilincindedir. Bununla beraber, Şemdinli Cumhuriyet savcısının yukarıda sözü geçen iddialara yönelik ayrı ayrı soruşturma yürütmeye gerek görmemesi ve altı ay kuralına uygunluğun değerlendirilmesinin özünde yürütülen soruşturma ile ilişkili olması göz önünde bulundurulduğunda, AİHM, yukarıda sözü geçen ve *Er ve Diğerleri* (yukarıda atıfta bulunulan, §§ 45-60) davasından dikkate alınan faktörlerin aynı zamanda mevcut dava ile de ilişkili olduğu kanısındadır.

43. Sonuç olarak, Hükümetin, iç hukuk kapsamında nihai kararın 18 Temmuz 2000 tarihinde Van Bölge İdare Mahkemesi tarafından verildiği fakat başvuruların 10 Eylül 2002 tarihinde başvuruda bulunduğuna ilişkin iddiası ile ilgili olarak, AİHM, bu kararın

başvuranlara tebliğ edilip edilmediğine ilişkin, Hükümet'e açık ve detaylı bir soru sorulduğuna dikkat çekmektedir. AİHM, Hükümetin bu soruyu yanıtlayamadığını gözlemlemektedir. Dahası, başvurular, Van Bölge İdare Mahkemesi başkanının, bu gibi yeniden değerlendirme kararlarının başvurulara tebliğ edilmediğini yazdığı bir belge tebliğ etmişlerdir. Bu şartlar altında, AİHM bu kararın başvurulara tebliğ edilmediği kanaatindedir. AİHM, başvuruların makul şekilde soruşturmanın sonuçlarını bekliyor olabilecekleri kanaatinde olduğu (bkz. paragraf 40) ve avukatları Şemdinli Cumhuriyet savcılığında bilgi talep etmeden önce, Van Bölge İdare Mahkemesi kararı başvurulara tebliğ edilmediği için, AİHM, 5 Nisan 2002 tarihinin, yani soruşturmada alınan kararın başvuruların avukatına tebliğ edildiği tarihin altı ay kuralının işlemeye başladığı tarih olarak kabul edilmesi gerektiği kanaatindedir.

44. Yukarıda sözü geçen düşünceler ışığında, AİHM, Hükümetin altı ay kuralına dayanan itirazının reddine karar vermektedir.

45. AİHM ayrıca, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. paragrafının anlamı dâhilinde başvurunun dayanaktan yoksun şekilde yapılmadığına dikkat çekmektedir. AİHM ayrıca, başvurunun başka herhangi bir gerekçeye bağlı olarak da kabul edilemez olarak beyan edilemeyeceği kanaatindedir. Dolayısıyla başvuru kabul edilebilir olarak beyan edilmelidir.

II. ESAS HAKKINDA

A. Casım Çelik, Cemal Sevli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Sevli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şentürk, Hurşit Taşkın, Abdullah İnan'ın kaybolması ve Aşur Seçkin'in öldürülmesi sebebiyle Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiği iddiası hakkında

46. Başvuranlar, Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında, akrabaları Casım Çelik, Cemal Sevli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Sevli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın, Abdullah İnan ve Aşur Seçkin'in kayboluşundan, silahlı kuvvetler mensuplarının sorumlu olduğundan şikâyet etmişlerdir. Sözleşme'nin 2. maddesi aşağıdaki şekilde öngörmektedir:

“1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

- a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;
- b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;
- c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması”

47. Hükümet bu hususlar üzerine herhangi bir iddiada bulunmamıştır.

1. *AİHM tarafından Casım Çelik, Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın, Abdullah İnan'ın kayboluşu ve Aşur Seçkin'in öldürülüşüne ilişkin olay ve olguların tespiti ve delillerin değerlendirilmesi*

48. AİHM, gözaltında tutulan kişilerin refahından ulusal makamların sorumlu olduğunu ve gözaltı sırasında meydana gelen yaralanma, ölüm ve kayboluşlara ilişkin makul bir açıklama getirme görevinin, savunmacı Hükümetlerce yerine getirildiğini hatırlatmaktadır (bkz. *Selmouni v. Fransa* [GC], No. 21986/93, § 99, AİHM 2000-VII; *Tanış ve Diğerleri v. Türkiye*, No. 65899/01, § 160, AİHM 2005-VIII; ve *Er ve Diğerleri*, yukarıda atıfta bulunulan, § 66).

49. Mevcut davada, AİHM, başvuruların, Casım Çelik, Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın, Abdullah İnan ve Aşur Seçkin'in askeri kuvvetler tarafından tutuklanıp götürüldüğünü iddia ettiklerini ve Hükümetin buna aksi yönde herhangi bir delil sunmadığını gözlemlemektedir. AİHM ayrıca, 11 Ağustos 1998 tarihli bir yazışmadan, askeri kuvvetlerin Şemdinli Cumhuriyet savcısına bir mektup gönderdiğinin ve bu mektupta askerlerin 13 köylüyü tutuklayıp Derecik askeri üssüne götürdüklerinin anlaşıldığını gözlemlemektedir. Fakat yukarıda sözü geçen mektuba göre, köylüler sorgulama sonrasında serbest bırakılmışlardır (bkz. paragraf 18).

50. AİHM, resmi olarak askeriye ya da polis tarafından çağırıldığının, bunların kontrolü altında bir yere girdiğinin ve o tarihten itibaren bir daha haber alınmadığının tespit edilmesi halinde, bir tutuklunun refahına yönelik açıklama getirmenin zorunlu olduğunu hatırlatmaktadır. Bu gibi şartlar altında, mülkü üzerinde ne olduğuna ilişkin makul bir açıklama getirmek ve ilgili kişinin yetkililerce alıkonulmadığını; özgürlüğünden mahrum bırakılmaksızın mülkü terk ettiğini göstermek Hükümetin görevidir (bkz. *Tanış ve Diğerleri*,

yukarıda atıfta bulunulan, § 160). Gözaltına alınan bir kişinin akıbetine ilişkin yetkililerin hesap verme zorunluluğu, kişinin salıverildiği gösterilene kadar devam etmektedir (bkz. *Er ve Diğerleri* yukarıda atıfta bulunulan, § 71). Ayrıca, Süheyla Aydın'ın kocasının polis gözetiminden salıverildikten sonra kanunsuzca öldürülüşünü konu alan *Süheyla Aydın v. Türkiye* (No. 25660/94, § 154, 24 Mayıs 2005) davasında aldığı kararda, AİHM, resmi bir salıverilme evrakının olmayışının, Aydın'ın gerçekten de salıverildiğini kanıtlamaya ilişkin Hükümetin üzerindeki yükümlülüğü yerine getiremediği anlamına geldiği ve ölümden savunmacı Hükümetin sorumlu olduğu hükmüne varmıştır.

51. *Süheyla Aydın* (yukarıda atıfta bulunulan) davasında bu karara varırken, AİHM, “özgürlüğünden yoksun bırakılan herkes, gerçekten serbest bırakıldıklarına ilişkin güvenilir bir doğrulama sağlanarak ve ayrıca fiziksel bütünlükleri ve haklarından eksiksiz biçimde yararlanabilme yetileri korunmuş olarak serbest bırakılmalıdır” şeklinde öngören Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına İlişkin Deklarasyon'un (18 Aralık 1992 tarihli 47/133 sayılı Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararı) 11. maddesini dikkate almıştır (ayrıca bkz. 23 Aralık 2010 tarihinde yürürlüğe giren Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme).

52. AİHM, 1990'ların başında, Türkiye'nin güneydoğusunda, gözaltı tutanaklarına herhangi bir detay yazılmaksızın, kişilerin kanunsuz şekilde gözaltına alınması durumunun AİHM tarafından önceki kararlarında tespit edildiğine dikkat çekmektedir (bkz. *diğerleri arasında, Orhan v. Türkiye*, No. 25656/94, § 372, 18 Haziran 2002). AİHM aldığı çok sayıda kararda, silahlı kuvvetlerin yeterli şekilde gözaltı tutanağı tutamadığını görmüş ve bu gibi tutanakların tutulmasındaki eksikliklerin, gözaltındaki kişilerin kaybolma riskine karşı koruyacak etkili önlemlerin olmadığına delalet ettiği kararına varmıştır (bkz. *Er ve Diğerleri*, yukarıda atıfta bulunulan, § 69; *Orhan*, yukarıda atıfta bulunulan, §§ 313 ve 372 ve bu davalarda atıfta bulunulan davalar; ayrıca bkz. *Çiçek v. Türkiye*, No. 25704/94, § 137, 27 Şubat 2001).

53. Mevcut davada ve yukarıda detayları belirtildiği üzere, Derecik askeri üssünde buldukları daha sonra belirlenmiş olsa dahi, Casım Çelik, Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın, Abdullah İnan ve Aşur Seçkin'in gözaltına alınmalarına ya da iddia edildiği üzere salıverildiklerine dair, subaylar tarafından hazırlanan herhangi bir belge bulunmamaktadır.

54. Yukarıda sözü geçenlerin ışığı altında, AİHM, başvuranların akrabaları Casım Çelik, Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal

İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan'ın Devlet'in nezareti altında kaldığını saptamıştır. AİHM, Hükümetin, bu kişilerin kayboluşuna ilişkin hesap verme yükümlülüğü taşıdığı kanaatindedir.

55. AİHM ayrıca, başvurular Aşur Seçkin'in de kaybolduğuna dair iddiada bulunmuş olsa da, dava dosyasındaki belgeye göre, aslında Derecik askeri üssünde öldürülmüştür (bkz paragraf 18).

56. Yukarıda sözü geçen bulgulara dayanarak, AİHM, Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında, başvuruların şikâyetlerini değerlendirecektir. Fakat AİHM, Zübeyda Uysal tarafından hayat arkadaşı Aşur Seçkin ile ilgili olarak yapılan şikâyeti, zorla kaybolmaya ilişkin olan ilkeler değil, güvenlik güçlerinin nezareti altında gerçekleşen ölüme ilişkin ilkelerin ışığında değerlendirecektir.

2. *Casım Çelik, Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan'ın kaybolması hakkında*

57. *Timurtaş v. Türkiye* (No. 23531/94, §§ 82-83, AİHM 2000-VI) kararında AİHM aşağıdaki şekilde öngörmektedir:

“... bir kimsenin sağlıklı şekilde gözaltına alınması fakat salıverilme anında yaralanmış olması halinde, bu yaraların nasıl meydana geldiğine dair makul bir açıklama getirmek Devlet'in yükümlülüğüdür, bunun yapılamaması Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında değerlendirilmesi gereken bir husustur ... Benzer şekilde, gözaltına alınan ve dolayısıyla yetkililerin kontrolü altına giren bir kimsenin nerede olduğuna dair hesap vermek 5. Madde uyarınca Devlet'in yükümlülüğündedir... Bir cesedin yokluğunda, gözaltına alınan kişinin akıbetinin ne olduğuna dair yetkililerin makul bir açıklama getirememesi halinin, Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında değerlendirilmesi gereken bir durum olup olmadığı, davanın bütün koşullarına, özellikle de gözaltına alınan kişinin gözaltında öldüğü delilinin zorunlu niteliği sonucunun çıkarılabileceği, somut unsurlara dayanan, yeterli ikinci derece kanıt olup olmamasına bağlıdır...”

Bu bağlamda, kendi başına belirleyici olmasa da, bir kişinin gözaltına alındığı andan itibaren geçen süre zarfı, göz önünde bulundurulması gereken ilgili bir unsurdur. Gözaltına alınan kişiden haber alınmayan süre uzadıkça, bu kişinin ölmüş olma ihtimali de o kadar artmaktadır. Dolayısıyla bu süre zarfı, ilgili kişinin ölü kabul edilebilmesinden önce, diğer ikinci derece kanıt unsurlarına katılacak ağırlığı bir yere kadar etkilemektedir. Bu bağlamda, AİHM, bu durumun, yalnızca 5. maddeyi ihlal eden intizamsız bir gözaltından çok daha ötede hususlara yol açtığı kanaatindedir. Böylesi bir yorum, Sözleşme'deki en temel hükümlerden biri olarak sayılan 2. madde kapsamında sağlanan yaşama hakkının etkili şekilde korunmasına uygundur...”

58. Ayrıca, *Er ve Diğerleri* (yukarıda atıfta bulunulan) davasında aldığı kararda, başvuranın yakını Ahmet Er'in 1995'te kaybolduğuna dikkat çeken AİHM, bu kaybolma olayının, 1992 ve 1996 yılları arasında Türkiye'nin güneydoğusunda yaşanan çok sayıda insanın kayboluş şekline uyduğunu gözlemlemektedir. AİHM ayrıca, bu kayboluşlara ilişkin yaptığı sayısız değerlendirmede, ilgili tarihte Türkiye'nin güneydoğusunda bir kişinin kayboluşunun, hayati tehlike arz ettiği sonucuna ulaşmıştır (bkz. *Er ve Diğerleri*, yukarıda atıfta bulunulan, § 77, ve bu davada atıfta bulunulan diğer davalar; *Osmanoğlu v. Türkiye*, No. 48804/99, 24 Ocak 2008; *Akdeniz v. Türkiye*, No. 25165/94, 31 Mayıs 2005; *İpek*, yukarıda atıfta bulunulan; *Akdeniz ve Diğerleri v. Türkiye*, No. 23954/94, 31 Mayıs 2001; *Çiçek*, yukarıda atıfta bulunulan; *Taş v. Türkiye*, No. 24396/94, 14 Kasım 2000; *Timurtaş*, yukarıda atıfta bulunulan; *Ertak v. Türkiye*, No. 20764/92, AİHM 2000-V; ve *Çakıcı v. Türkiye* [GC], No. 23657/94, AİHM 1999-IV).

59. AİHM, mevcut davadaki kayboluş olayının, yukarıda sözü geçen modellere uyduğu kanaatindedir. Ayrıca, *Er ve Diğerleri*, yukarıda atıfta bulunulan, davasında olduğu gibi, Casım Çelik, Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan'ın askeri bir üste gözaltına alınmalarına ilişkin yazılı delil eksikliği, kayboldukları tarihte Türkiye'deki genel durum bağlamında, hayatlarına yönelik riski artırmıştır (bkz. *er ve Diğerleri*, yukarıda atıfta bulunulan, § 78).

60. Yukarıda sözü geçen unsurların ışığında ve Casım Çelik, Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan'ın nerede olduklarına dair, güvenlik güçleri tarafından gözaltına alındıkları tarihten bu yana sekiz yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen herhangi bir bilginin gün ışığına çıkmadığı dikkate alındığında, AİHM bu kişilerin ölmüş olarak kabul edilmesi gerektiği kanaatindedir. Sonuç olarak, bu kişilerin ölümleri üzerinde savunmacı Hükümetin sorumluluğu bulunmaktadır. Bu kişilerin gözaltı süresi boyunca ne yaşandığına dair yetkililerin herhangi bir açıklamada bulunmadığı ve temsilcileri tarafından uygulanmış olabilecek muhtemel ölümcül güce dair herhangi bir gerekçelendirme yapmadığı dikkate alındığında, AİHM, bu kişilerin ölümlerine ilişkin yükümlülüğün, savunmacı Hükümete isnat edilebileceği kanaatindedir (bkz. *Er ve Diğerleri*, yukarıda atıfta bulunulan, §79).

Dolayısıyla, Sözleşme'nin 2. maddesi esas bakımından ihlal edilmiştir.

3. Aşur Seçkin'in öldürülmesi hakkında

61. Hükümet, bir kişinin sağlıklı bir şekilde gözaltına alınıp, güvenlik güçlerinin elindeyken ölmesi halinde, yetkililerin, bu kişiye yönelik muamele hakkında hesap verme zorunluluğunun özellikle bağlayıcı olduğunu hatırlatmaktadır (bkz. *Taş*, yukarıda atıfta bulunulan, § 63). Sözü geçen olayların tamamının ya da bir kısmının yetkililerin münhasır bilgisi dâhilinde olması halinde, gözaltında kontrolleri altında olan kişilerin davalarında olduğu gibi, bu gözaltı sırasında meydana gelen yaralanma ve ölümler hususunda, güçlü maddi karineler ortaya çıkacaktır. Gerçekten de, ispat zorunluluğu, tatmin ve ikna edici bir açıklama getirmek amacıyla, yetkililerin sorumluluğu altındadır (bkz. *Avşar v. Türkiye*, No. 25657/94, § 392, AİHM 2001-VII; *Salman*, yukarıda atıfta bulunulan, § 100; *Çakıcı*, yukarıda atıfta bulunulan, § 85; *Ertak*, yukarıda atıfta bulunulan, § 32; ve *Timurtaş*, yukarıda atıfta bulunulan, § 82).

62. AİHM öncelikli olarak, Aşur Seçkin'in, askeri kuvvetler tarafından tutukluluğu kabul edilen kişilerden biri olduğunu gözlemlemektedir. AİHM ayrıca, yukarıda sözü geçen ve içeriği Şemdinli cumhuriyet savcısı tarafından hazırlanan fezlekede belirtilen mektuba uygun olarak, Aşur Seçkin'in diğer kişilerle birlikte askeri üsse getirildiğini ve sorgusunun hemen ardından, PKK'ya katılmak için kaçmaya çalıştığı sırada bilinmeyen bir kaynaktan aldığı kurşun yaraları sonucunda öldüğünü gözlemlemektedir (bkz. paragraf 18). AİHM, merhumun bu kurşun yaralarını alıp öldüğü sırada tamamen Devlet'in kontrolü altında olduğuna dikkat çekmektedir. Fakat ölümüne sebep olan şeyin ya da ateş eden suçlunun belirlenmesine yönelik herhangi bir adım atılmamıştır. Hükümet, Aşur Seçkin'in ölümüne ilişkin makul bir yana, herhangi bir açıklamada dahi bulunmamıştır. AİHM bu nedenle, Hükümetin, ispat zorunluluğunu yerine getirmediği sonucuna varmıştır.

63. Dolayısıyla, AİHM, Aşur Seçkin'in Derecik askeri üssünde gözaltında tutulduğu sırada aldığı kurşun yaraları sonucunda ölmesine, Hükümet tarafından açıklama getirilemediğini ve bu kişinin ölümüne ilişkin savunmacı Hükümetin sorumlu olduğunu tespit etmiştir.

AİHM bu bağlamda, 2. maddenin esas bakımından ihlal edildiğine karar vermektedir.

B. Kerem İnan'ın öldürüldüğü iddiası sebebiyle Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiği iddiası hakkında

64. Başvuranlardan biri, Hamayil İnan, Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında, 24 Temmuz 1994 tarihinde askerler köylerine baskın düzenlediğinde, kocası Kerem İnan'ın bir subay tarafından vurularak öldürüldüğünü iddia etmiştir.

65. Hükümet bu hususa dair herhangi bir görüş beyan etmemiştir.

66. AİHM öncelikle, Hamayil İnan'ın 2. madde kapsamındaki iddialarının Sözleşme'nin ağır şekilde ihlali anlamına geldiğini gözlemlemektedir. AİHM ayrıca, hem AİHM'nin hem de yerel makamların huzurunda, Hamayil İnan'ın iddialarının tutarlı olduğunu gözlemlemektedir. Başvuranın Şemdinli Cumhuriyet savcısı huzurunda ifade verdiği sırada belirttiği olaylar ile Cumhuriyet savcısı huzurunda diğer başvuranlar tarafından verilen ifadeler uyumludur. Ayrıca, Cumhuriyet savcısı bu iddiaların yeterince güvenilir ve tartışılabilir olduğunu düşünmüş ve iki subay aleyhinde dava açılmasını talep etmiştir. Dahası, Hakkâri cumhuriyet savcısı da başvuranın iddialarını güvenilir bulmuş ve Kerem İnan cinayetine ilişkin, Fatih isimli subayın yargılanması için yetki talebinde bulunmuştur. AİHM dolayısıyla, başvuranın, kocasının öldürüldüğüne ilişkin ulusal makamlar huzurunda, *ilk bakışta haklı görünen bir* dava sunduğu kanaatindedir.

67. Fakat AİHM, başvuranın iddialarının doğruluğunu onaylayamamaktadır. Özellikle de, iddia edilen cinayetin meydana gelip gelmediğini, eğer geldiyse, bunun güvenlik güçleri mensuplarının eylemleri sonucu olup olmadığını doğrulayamamaktadır.

68. AİHM'e göre, koşulların net bir resminin çizilememesi aslen iki faktörden kaynaklanmaktadır. İlk olarak, Hükümetin, başvurunun esasına ilişkin görüş beyan edememesi, AİHM'in gerçek şartların ne olduğunu bulabilmesini etkileyen bir faktördür. İkinci ve en önemli faktör ise iddia edilen cinayete ilişkin hukuki bir soruşturma yürütülmemiş olmasıdır. Bu olayları aydınlatabilecek bir soruşturma yürütülmemiş olmasına bağlı olarak, AİHM, dava dosyasında başvuranın iddiaların doğruluğunu ya da yanlışlığını kanıtlayacak herhangi bir şey bulunmadığını tespit etmektedir. AİHM, başvuranın, Hükümetin, Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında etkili bir soruşturma yürütme zorunluluğunu yerine getiremediği iddiasına ilişkin şikâyetini değerlendirirken, bu eksikliğin sonuçlarını ele almanın daha uygun olduğu kanaatindedir (bkz paragraf 70-78).

69. Bu arka plana karşı olarak ve davanın belirgin olmayan koşulları dikkate alındığında, AİHM Kerem İnan'ın yaşamından iddia edildiği üzere güvenlik güçleri tarafından yoksun bırakılıp bırakılmadığını tespit edememektedir. AİHM dolayısıyla, Kerem İnan'ın ölümü ile ilgili olarak, Sözleşme'nin 2. maddesinin esas bakımında ihlal edilmediğine hükmetmektedir.

C. Casım Çelik, Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan'ın kaybolması, Aşur Seçkin'in öldürülmesi ve Kerem İnan'ın öldürüldüğü iddiası sebebiyle Sözleşme'nin 2. ve 13. maddelerinin ihlal edildiği iddiası hakkında

70. Başvuranlar, Sözleşme'nin 2. ve 13. maddeleri kapsamında, yakınlarının kaybolması ve Kerem İnan'ın öldürülmesine ilişkin yerel makamların etkili bir soruşturma yürütememesinden şikâyetçi olmuşlardır.

71. Hükümet bu hususlara ilişkin herhangi bir görüş beyan etmemiştir.

72. AİHM bu şikâyetin yalnızca 2. madde açısından ele alınması gerektiği kanaatindedir.

73. Bu bağlamda, AİHM, içtihatları uyarınca, 1. madde kapsamında, Devlet'in "yargı yetkisi dâhilindeki herkesin Sözleşme'de tanımlanan hak ve özgürlüklerini korumak" şeklindeki genel vazifesi ile bağlantılı olarak okunan 2. madde kapsamında yaşama hakkının korunması zorunluluğunun, dolaylı olarak, bireylerin öldürülmesi halinde, bir çeşit etkili ve resmi soruşturma olmasını gerektirdiğini hatırlatmaktadır. Bu zorunluluk, cinayetin, bir Devlet temsilcisi tarafından işlendiğinin tespit edildiği davalarla sınırlı değildir (bkz. *McCann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık*, 27 Eylül 1995, § 161, Seri A No. 324 ve *Salman v. Türkiye* [GC], No. 21986/93, § 105, AİHM 2000-VII). Merhum'un aile mensuplarının ya da başkalarının, cinayete ilgili olarak, yetkili soruşturma makamına resmi şikâyette bulunup bulunmadığı hususunda belirleyici de değildir. Yetkililerin, bir kimsenin öldürüldüğüne dair bilgilendirildiği gerçeği tek başına, *kendiliğinden*, Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında, ölüm olayı ile ilişkili durumlara yönelik etkili bir soruşturma yürütülmesi zorunluluğu doğurmaktadır (bkz. *Ucar v. Türkiye*, No. 52392/99, § 90, 11 Nisan 2006).

74. Devlet temsilcileri tarafından işlenen kanunsuz bir cinayet iddiasına ilişkin yürütülen bir soruşturmanın etkili olabilmesi için, soruşturmanın, soruşturmadan sorumlu kişilerce gerekli olarak görülmesi ve olaylara dâhil olanlardan bağımsız şekilde yürütülmesi gerekmektedir (bkz. *Tahsin Acar v. Türkiye* [GC], No. 26307/95, § 222, AİHM 2004-III; *Güleç v. Türkiye*, 27 Temmuz 1998, §§ 81-82, *Hüküm ve Karar Raporları* 1998-IV; ve *Oğur v. Türkiye* [GC], No. 21594/93, §§ 91-92, AİHM 1999-III). Bu yalnızca hiyerarşik ya da kurumsal bir bağlantının yokluğu değil aynı zamanda kısmi anlamda bağımsızlık anlamına gelmektedir (bkz. *Ergi v. Türkiye*, 28 Temmuz 1998, §§ 83-84, *Raporlar* 1998-IV, ve *Paul ve Audrey Edwards v. Birleşik Krallık*, No. 46477/99, § 70, AİHM 2002-II).

75. Yukarıda sözü geçen zorunluluklar, bir kimsenin, hayati tehlike arz eden şartlar altında kaybolduğu davaların hepsi için eşit şekilde geçerlidir. Bu bağlamda, AİHM, kaybolan bir kişiden haber alınamayan süre arttıkça, o kişinin ölmüş olduğu ihtimalinin de arttığını zaten kabul etmiştir (bkz. *Tahsin Acar*, yukarıda atıfta bulunulan, § 226, ve *Er ve Diğerleri*, yukarıda atıfta bulunulan, § 82).

76. Mevcut davada, AİHM, Şemdinli Cumhuriyet savcısının bir soruşturma başlattığını ve mevcut başvuruya sebep olan olayların aslının bulunmasına ilişkin adımlar attığını gözlemlemektedir. Fakat soruşturma, Şemdinli İlçe İdare Kurulu'nun, iki şüphelinin yargılanması yetkisinin verilmemesi yönündeki kararına bağlı olarak, devam ettirilememiştir (bkz. paragraf 21). Sonuç olarak, Casım Çelik, , Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan'ın kaybolmasından, Aşur Seçkin'in öldürülmesinden ve Kerem İnan'ın öldürüldüğü iddiasından sorumlu olan kişilerin belirlenip cezalandırılacağı herhangi bir ceza davası açılmamıştır.

77. AİHM birçok davada bulduğu önceki tespitlerini hatırlatmaktadır, idare konseyleri, valiler ya da vali yardımcılarını tarafından yönetildikleri ve hiyerarşik olarak, tam da soruşturma geçiren güvenlik güçlerine bağlı bir icra memuru olan valiye bağlı yerel yürütme temsilcilerden meydana geldiği için bağımsız sayılamazlar (bkz. diğer pek çokları arasında, *İpek*, yukarıda atıfta bulunulan, § 174; *Oğur*, yukarıda atıfta bulunulan, § 91; *Güleç*, yukarıda atıfta bulunulan, § 80; ve *Orhan*, yukarıda atıfta bulunulan, § 342).

78. AİHM mevcut davada, yukarıda sözü geçen önceki tespitlerinden sapmasını gerektiren herhangi bir durum saptamamaktadır. Dolayısıyla, yerel makamların, güvenlik güçleri tarafından; Casım Çelik, , Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan'ın kaybolması, Aşur Seçkin'in öldürülmesi ve Kerem İnan'ın öldürüldüğü iddiasına ilişkin yeterli ve etkili bir soruşturma yürütemediği hükmüne varmaktadır.

Dolayısıyla, Sözleşme'nin 2. maddesi usul bakımından ihlal edilmiştir.

D. Casım Çelik, , Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın, Abdullah İnan ve Aşur Seçkin'in gözüaltına alınması sebebiyle Sözleşme'nin 5. maddesinin ihlal edildiği iddiası hakkında

79. Akrabaları güvenlik güçleri tarafından tutuklanarak götürülen başvuranlar, Casım Çelik, , Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın, Abdullah İnan ve Aşur Seçkin'in gözüne alınmasının, Sözleşme'nin 5. maddesinin çoklu ihlaline sebebiyet verdiği şikâyet etmişlerdir.

80. Sözleşme'nin 5. maddesi, ilgili olduğu kadarıyla, aşağıdaki şekilde öngörmektedir:

"1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmaksızın hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

- a) Kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkûmiyet kararı sonrasında yasaya uygun olarak tutuklanması;
  - b) Kişinin, bir mahkeme tarafından meşru şekilde verilen bir karara uymaması sebebiyle veya yasanın öngördüğü bir yükümlülüğün uygulanmasını sağlamak amacıyla yasaya uygun olarak yakalanması veya tutuklanması;
  - c) Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutuklanması;
  - d) Bir küçüğün gözetim altından eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutuklanması veya yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yasaya uygun şekilde tutuklanması;
  - e) Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla, hastalığı yayabilecek kişilerin akıl hastalarının, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılarının veya serserilerin yasaya uygun olarak tutuklanması;
  - f) Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutuklanması.
- ..."

81. Hükümet bu hususa dair herhangi bir görüş beyan etmemiştir.

82. AİHM, bir demokraside, bireylerin haklarının korunması için, Sözleşme'nin 5. maddesinde öngörülen garantilerin, yetkililerin ellerinde keyfi tutuklamadan bağımsız olmasının temel önemini hatırlatmaktadır. AİHM bu bağlamda, her türlü hürriyetten yoksun bırakma hususunun, yalnızca ulusal kanunun usul ve esasa ilişkin kurallarına uygunluk bağlamında değil, aynı zamanda Sözleşme'nin 5. maddesinin amacına, yani bireyin keyfi tutuklamadan korunmasına uygunluk anlamında da etkilendiğine dikkat çekmiştir (bkz. örneğin, *İpek*, yukarıda atıfta bulunulan, § 187; *Ucar*, yukarıda atıfta bulunulan, § 163; ve *Er ve Diğerleri*, yukarıda atıfta bulunulan, § 102).

83. Keyfi tutuklama riskini asgariye indirmek amacıyla, Sözleşme'nin 5. maddesi, hürriyetten yoksun bırakma eyleminin bağımsız hukuki soruşturmaya tabi olduğundan emin olmayı öngörmektedir ve bu tedbir için yetkililerin hesap verme zorunluluğunu güvence altına almaktadır. Bir bireyin onaylanmamış tutukluluğu, bu garantilerin tam anlamıyla nakzedilmesi ve Sözleşme'nin 5. maddesinin ağır şekilde ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Yetkililerin, kontrolleri altındaki bireylere ilişkin hesap verme zorunlulukları bulunduğu akılda tutularak, Sözleşme'nin 5. maddesi uyarınca, yetkililer kaybolma riskine karşılık etkili tedbirler almak ve bir kişinin gözaltına alınıp o tarihten sonra kendisinden haber alınmadığına ilişkin tartışılabilir bir iddiaya yönelik hızlı ve etkili bir soruşturma açmakla yükümlüdür (bkz. *Er ve Diğerleri*, yukarıda atıfta bulunulan, § 103, ve *Akdeniz*, yukarıda atıfta bulunulan, § 129 ve burada atıfta bulunulan yetkililer).

84. AİHM, başvuranların yakınlarının 24 Temmuz 1994 tarihinde güvenlik güçleri mensupları tarafından köylerinden alınıp, Derecik askeri üssüne götürüldüklerini zaten tespit etmiştir. Burada gözaltında tutuluşları, ilgili gözaltı tutanaklarına işlenmemiştir ve Casım Çelik, Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan'ın sözde salıverilişlerine ilişkin herhangi bir resmi kayıt bulunmamaktadır. AİHM'ne göre, tek başına bu gerçek bir en ağır ihlal olarak görülmelidir çünkü hürriyetten yoksun bırakma eyleminde bulunan sorumlu kişilerin suça karıştıklarını saklamalarına, izlerin üstünü örtmelerine ve tutukluların akıbeti açısından hesap verme sorumluluğundan kaçmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, gözaltının tarihi, saati, yeri, gözaltına alınan kişinin ismi ve salıverilme tarihi ile saati gibi detayların kaydının tutulmamasının, Sözleşme'nin 5. maddesinin amacıyla aykırı olduğu kabul edilmelidir (bkz. *er ve Diğerleri*, yukarıda atıfta bulunulan, § 104, ve *Akdeniz*, yukarıda atıfta bulunulan, § 130).

85. Dolayısıyla, AİHM Casım Çelik, Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan ve Aşur Seçkin'in, Sözleşme'nin 5. maddesinde öngörülen tedbirlerin hiçbiri olmaksızın, onaylanmayan şekilde tutuklandığını ve bir kişinin bu hükümde garanti altına alınan hürriyet ve güvenlik hakkının ihlal edildiğini tespit etmiştir.

E. Meryem Çelik, Misrihan Seveli, Emine Çelik, Marya Çelik, Hamit Şengül, Fatma Şengül, Besna Seveli, Hanife İzci, Şakir Öztürk, Kimet Şengül, Hazima Çelik, Şekirnaz İnan ve Zübeyda Uysal'm, yakınlarının

kaybolması sonucu çektikleri acılar sebebiyle Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiği iddiası hakkında

86. Akrabaları güvenlik güçleri mensupları tarafından tutuklanıp götürülen başvuranlar, yakınlarının kaybolması sonucu çektikleri acı sebebiyle, Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğini iddia etmişlerdir.

87. Sözleşme'nin 3. Maddesi aşağıdaki şekilde öngörmektedir:

“Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.”

88. Hükümet bu hususa dair herhangi bir görüş beyan etmemiştir.

89. AİHM, “kaybolan kişinin” ailesinin bir üyesinin Sözleşme'nin 3. Maddesine aykırı bir muamelenin mağduru olup olmadığı sorusunun, ciddi bir insan hakları ihlalinin mağdurunun akrabalarına kaçınılmaz şekilde yol açılabilir duygusal stresten farklı olarak, başvuranın acısına farklı bir boyut ve karakter verecek özel faktörlerin varlığına bağlı olduğunu hatırlatmaktadır. Bu gibi unsurlar arasında, aile bağı yakınlığı – bu bağlamda, ebeveyn-çocuk ilişkisine belirli bir ağırlık verilir – aile üyesinin sözü geçen olaya şahit olduğu ölçüde ilişkilere yönelik bazı durumlar, aile üyesinin kayıp kişi ile ilgili bilgi edinme çabasında bulunması ve yetkililerin bu taleplere yanıt verme şekli (bkz. *İpek*, yukarıda atıfta bulunulan, §§ 181-183, ve burada atıfta bulunulan yetkililer) sayılabilir. AİHM ayrıca, bu gibi bir ihlalin esasının çok da aile üyesinin “kaybolması” olayında değil, durum dikkatlerine sunulduğunda, buna karşılık yetkililerin tepki ve tutumlarında yattığının altını çizmektedir. Özellikle bu ikinci durumda, bir akraba doğrudan, yetkililerin muamelesinin bir mağduru olduğunu iddia edebilmektedir (bkz. *Çakıcı*, yukarıda atıfta bulunulan, § 98).

90. Mevcut davada, AİHM, başvuranların, kaybolan kişilerin karıları, hayat arkadaşları ve erkek kardeşleri olduğuna dikkati çekmektedir. Yakınlarının askerler tarafından götürülüşüne şahit olmuşlardır ve o tarihten sonra bir daha haber alamamışlardır. Başvuranlar Geylani ile irtibata geçip yakınlarının tutuklanarak götürüldüklerini anlattıktan sonra, Şemdinli Cumhuriyet savcısı tarafından resen bir soruşturma başlatılmış ve Şemdinli Cumhuriyet savcısı birkaç adım atmış olsa da, bu soruşturma idari bir organın hükmü ile son bulmuştur (bkz paragraf 21). Aslında, gözaltının kanunsuz doğasına rağmen, yerel makamlar anlamlı hiçbir eylemde bulunmamıştır. Sonuç olarak, başvuranlar sekiz yılı aşkın bir süredir akrabalarından haber alamamışlardır ve yetkililerle işbirliğine gitmiş olmalarına rağmen,

akrabaları kaybolduktan sonra başlarına ne geldiğine dair makul bir açıklama ya da bilgi elde edememişlerdir.

91. Yukarıda sözü geçenler ışığında ve bunlar dikkate alınarak, özellikle de soruşturmanın, Şemdinli İlçe İdare Kurulu'nun yargılama yetkisini reddetmesi kararıyla son bulunduğu gerçeği göz önüne alındığında, AİHM, kaybolan kişilerin yakınları olan başvuranların, bu kaybolma olayının, bu kişilerin başına ne geldiğini öğrenememelerinin ve iddialarının ele alınış şeklinin bir sonucu olarak acı ve ızdırap çektikleri ve halen daha çekmekte oldukları hükmüne varmaktadır (bkz. diğer pek çokları arasında, *Kadirova ve Diğerleri v. Rusya*, No. 5432/07, §§ 120-122, 27 Mart 2012, ve *Er ve Diğerleri*, yukarıda atıfta bulunulan, §§ 95-97).

92. Dolayısıyla, bu bağlamda, Sözleşme'nin 3. maddesi ihlal edilmiştir.

F. İddia edilen diğer Sözleşme ihlalleri hakkında

93. Başvuranlar, Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında, Cemal Seveli, Reşit Seveli, Aşur Seçkin, Salih Şengül, Yusuf Çelik, Naci Şengül ve Kemal İzci'nin tutuklanmadan önce güvenlik güçleri mensupları tarafından dövüldüklerinden şikâyet etmişlerdir. Zübeyda Uysal ve Emine Çelik aynı zamanda, Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri kapsamında, güvenlik güçleri mensuplarının kendilerine uyguladığı şiddetin bir sonucu olarak düşük yaptıklarından şikâyet etmişlerdir. Başvuranlar, Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında, mevcut başvuruya sebebiyet veren olayların meydana geldiği gün, güvenlik güçlerinin evlerini aradığını, yasadışı şekilde başvuranlara ait eşyalara el koyduğunu ve akabinde evlerini yerle bir ettiğini iddia etmişlerdir. Başvuranlar ayrıca, Sözleşme'nin 13. maddesi kapsamında, yukarıda sözü geçen iddialarına ilişkin, etkili bir iç hukuk yolundan yoksun bırakıldıklarını ileri sürmüşlerdir. Aynı zamanda, Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında, Casım Çelik, Aşur Seçkin, Cemal Seveli, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Seveli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan'ın çeşitli haklarının ihlal edildiğinden şikâyet etmişlerdir. Başvuranlar son olarak, Sözleşme'nin 14. maddesi kapsamında, Sözleşme ile korunan haklarının iddia edilen tüm ihlallerinin, kendi Kürt etnik kökenine sahip olmalarından kaynaklandığından şikâyet etmişlerdir.

94. Hükümet bu hususlara dair herhangi bir görüş beyan etmemiştir.

95. Davanın olay ve olguları ile Sözleşme'nin 2., 3. ve 5. maddelerinin ihlal edildiğine dair tespitlerini dikkate alan AİHM, mevcut davada ortaya atılan asıl hukuki soruları incelediği kanaatindedir. Dolayısıyla, Sözleşme kapsamında başvuranların kalan şikâyetlerine

ilişkin ayrı bir hüküm vermeye gerek olmadığı sonucuna varmıştır (bkz, *gerekli değişikliklerle, Kamil Uzun v. Türkiye*, No. 37410/97, § 64, 10 Mayıs 2007; *Getiren v. Türkiye*, No. 10301/03, § 132, 22 Temmuz 2008; *Akkum ve Diğerleri v. Türkiye*, No. 21894/93, § 271, AİHM 2005-II); ve *Güveç v. Türkiye*, No. 70337/01, § 135, AİHM 2009).

III. SÖZLEŞME’NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

96. Sözleşme’nin 41. maddesi aşağıdaki şekilde öngörmektedir:

“Eğer AİHM bu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Taraf Devlet’in iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırılabiliyorsa, AİHM, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

A. Maddi tazminat

97. Başvuranlar; Meryem Çelik, Emine Çelik, Marya Çelik, Fatma Şengül, Besna Seveli, Hamayil İnan, Kimet Şengül, Hazima Çelik ve Şekirnaz İnan’ın her biri ayrı ayrı, maddi tazminat olarak 100,000 Euro talep etmiştir. Başvuranlar; Zübeyda Uysal, Misrihan Seveli ve Hanife İzci’nin her biri ayrı ayrı, bu başlık altında 80,000 Euro talep etmiştir. Hamit Şengül ve Şekir Öztürk maddi tazminat talebinde bulunmamıştır. Maddi tazminat talebinde bulunan başvuranlar, ölen ya da kaybolan kocalarının mali desteğinden yoksun bırakıldıklarını iddia etmişlerdir. Aynı zamanda evlerinin tahrip edilmesine de atıfta bulunmuşlardır.

98. Hükümet, başvuranlarca talep edilen tazmin ile başvuranların şikâyetleri arasında herhangi bir neden-sonuç ilişkisi bulunmadığı kanaatindedir. Hükümet aynı zamanda, talep edilen miktarların dayanaktan yoksun olduğunu beyan etmiştir.

99. Başvuran Hamayil İnan ile ilgili olarak, AİHM, tespit edilen ihlal ile iddia edilen maddi tazminat arasında herhangi bir neden-sonuç ilişkisi bulamamıştır; bu nedenle bu başvuranın talebini reddetmektedir.

100. Kalan başvuranların maddi tazminat taleplerine ilişkin, AİHM’nin içtihatları, başvuran tarafından talep edilen tazminat ile Sözleşme’nin ihlali arasında açık bir neden-sonuç ilişkisi olması gerektiğini ve uygun olan davalarda, gelir kaybına yönelik tazminatın da buna dâhil olabileceğini öngörmektedir (bkz, diğer pek çok makam arasında, *Er ve Diğerleri*, yukarıda atıfta bulunulan, § 118; *Barberà, Messegué ve Jabardo v. İspanya* (Madde 50), 13 Haziran 1994, §§ 16-20, Seri A No. 285-C; ve *Çakıcı*, yukarıda atıfta bulunulan, § 127). AİHM,

Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında, başvuranların yakınlarının kaybolması ve ölümünden yetkililerin sorumlu olduğunu tespit etmiştir (bkz, paragraf 60 ve 63). Başvuranlar finansal destek kayıplarını detaylandırarak taleplerini AİHM'ne kalem kalem listeleyememiş olsa da, AİHM, başvuranların kaybolan ve ölen akrabalarının ailelerinin geçimini sağladığı gerçeğinin değişmediğini ve Hükümetin bu konuda herhangi bir itirazı bulunmadığını gözlemlemektedir. Bu şartlar altında, AİHM, Sözleşme'nin 2. Maddesi ile başvuranların kaybolan ve ölen yakınları tarafından sağlanan mali desteği kaybetmeleri arasında doğrudan bir neden-sonuç ilişkisi olduğunu tespit etmektedir.

101. Yukarıda açıklananların ışığında, AİHM, makul temellere dayanarak, Meryem Çelik, Zübeyda Uysal, Misrihan Seveli, Emine Çelik, Marya Çelik, Fatma Şengül, Besna Seveli, Hanife İzci, Kimet Şengül, Hazima Çelik ve Şekirnaz İnan'ın her birine maddi tazminat olarak 60,000 Euro ödenmesine karar vermektedir.

B. Manevi tazminat

102. Başvuranlar Zübeyda Uysal ve Emine Çelik'in her biri, manevi tazminat olarak 90,000 Euro talep etmiştir. Kalan başvuranların her biri, bu başlık altında ayrı ayrı 80,000 Euro talep etmiştir.

103. Hükümet, başvuranlarca talep edilen tazminat ile şikâyetleri arasında herhangi bir neden-sonuç ilişkisi bulunmadığı kanaatindedir. Hükümet ayrıca başvuranların taleplerinin gereğinden fazla olduğunu iddia etmiştir.

104. AİHM, Meryem Çelik, Misrihan Seveli, Emine Çelik, Marya Çelik, Hamit Şengül, Fatma Şengül, Besna Seveli, Hanife İzci, Şakir Öztürk, Kimet Şengül, Hazima Çelik, Şekirnaz İnan ve Zübeyda Uysal'ın yakınlarının kaybolması ve ölümünden yetkililerin sorumlu tutulması gerektiği hükmüne vardığını gözlemlemektedir. Bu bağlamda, 2., 3. ve 5. maddelerin ihlal edilmesinin yanı sıra, AİHM, Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında öngörülen usule ait yükümlülüklerle karşı, yetkililerin, başvuranların yakınlarının kayboluşu ve ölümüne ilişkin etkili bir soruşturma yürütemediğini tespit etmiştir. Sözleşme'nin 2. maddesinin usul bakımından ihlal edilmesi aynı zamanda, Hamayil İnan'ın kocası Kerem İnan'ın güvenlik güçleri mensupları tarafından öldürüldüğü iddiasını da ilgilendirmektedir.

105. AİHM, başvuranların, yalnızca ihlallerin tespit edilmesi ile tam anlamıyla tazmin edilemeyecek boyutta manevi acı çektiklerini tespit etmektedir. Dolayısıyla AİHM, manevi tazminat olarak Meryem Çelik, Zübeyda Uysal, Misrihan Seveli, Emine Çelik, Marya Çelik, Fatma Şengül, Besna Seveli, Hanife İzci, Kimet Şengül, Hazima Çelik ve Şekirnaz İnan'ın her

birine ayrı ayrı 65,000 Euro ödenmesine karar vermektedir. AİHM ayrıca, bu başlık altında Hamit Şengül ve Şakir Öztürk'e ayrı ayrı 32,500 Euro ödenmesine karar vermektedir. AİHM son olarak, manevi tazminat olarak Hamayil İnan'a 20,000 Euro ödenmesine karar vermektedir.

C. Masraf ve harcamalar

106. Başvuranlar aynı zamanda, AİHM huzurunda ortaya çıkan masraf ve harcamalar için toplamda 14,988 Euro talep etmiştir. Telefon, posta bedeli, fotokopi ve kırtasiye gibi idari masrafları karşılamak için 300 Euro talep etmişlerdir. Ayrıca avukat ücreti için 14,688 Euro talep etmiş, bunu desteklemek adına harcamaların bir hesap dökümünü ibraz etmiş ve aynı zamanda Ankara Barosu'nun avukat ücretleri ile ilgili tavsiyelerine atıfta bulunmuşlardır.

107. Hükümet bu taleplere itiraz etmiş ve başvuranların, bu masraf ve harcamaların gerçekten meydana geldiğini gösteremediğini iddia etmiştir. Hükümet ayrıca bu taleplerin gereğinden fazla olduğunu ileri sürmüştür.

108. AİHM'nin içtihatları uyarınca, başvurana masraflar ve giderler için ödeme yalnızca, bu masraf ve giderler makul oradaysa ve bunların gerçekliği ve gerekliliği ortaya konmuşsa ödenir. Mevcut davada, yukarıdaki kriter ve eldeki belgeler dikkate alındığında, AİHM, herhangi bir yazılı delil ile desteklenmeyen idari masrafların reddine karar vermektedir. Fakat AİHM, Mahkeme huzurunda gerçekleşen yargılama esnasında kullandıkları hukuki temsilcilerinin ücretini karşılaması amacıyla, başvuranların hepsine müştereken toplamda 5,200 Euro ödenmesinin makul olduğu kanaatindedir. Bu toplam miktardan 850 Euro çıkartılmalı ve Avrupa Konseyi'nin hukuki yardım tablosu kapsamında, hukuki yardım üzerinden temin edilmelidir.

D. Gecikme faizi

109. AİHM gecikme faizi olarak Avrupa Merkez Bankası tarafından marjinal kredilere uygulanan faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın makul olduğu kanaatindedir.

BU GEREKÇELERLE, AİHM

1. Oy çokluğuyla başvuruyu kabul edilebilir olarak *beyan eder*;

2. Oybirliğiyle Casım elik, Cemal Sevli, Yusuf elik, Mirhaç elik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Sevli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan'ın kayboluşu ve muhtemel ölümü sebebiyle Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiğine *karar verir*;
3. Oybirliğiyle AŞur Seçkin'in öldürülmesi sebebiyle Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiğine *karar verir*;
4. Oybirliğiyle Casım elik, Cemal Sevli, Yusuf elik, Mirhaç elik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Sevli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan'ın kayboluşu, AŞur Seçkin'in öldürülüŐü ve Kerem İnan'ın öldürüldüğü iddiasına yönelik, savunmacı Devlet'in yetkili makamlarının yeterli ve etkili bir soruŐtırma yrtememesi sebebiyle, Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiğine *karar verir*;
5. Oybirliğiyle Casım elik, Cemal Sevli, Yusuf elik, Mirhaç elik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Sevli, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın, Abdullah İnan ve AŞur Seçkin'in kanunsuz Şekilde gözaltına alınmaları sebebiyle Sözleşme'nin 5. maddesinin ihlal edildiğine *karar verir*;
6. Oybirliğiyle Meryem elik, Misrihan Sevli, Emine elik, Marya elik, Hamit Şengül, Fatma Şengül, Besna Sevli, Hanife İzci, Şakir Öztürk, Kimet Şengül, Hazima elik, Şekirnaz İnan ve Zübeyda Uysal'ın, yakınlarının kaybolması sonucu çektiği acılar sebebiyle, Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine *karar verir*;
7. Oybirliğiyle Sözleşme'nin 2., 3., 6., 8., 13. ve 14. maddeleri kapsamında başvuranların diğer Őikyetlerinin incelenmesine gerek olmadığına *karar verir*;
8. (a) bire karşı altı oy ile savunmacı Hükümet tarafından başvuranlar Meryem elik, Zübeyda Uysal, Misrihan Sevli, Emine elik, Marya elik, Fatma Şengül, Besna Sevli, Hanife İzci, Kimet Şengül, Hazima elik ve Şekirnaz İnan'ın her birine ayrı ayrı, Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. paragrafı uyarınca, kararın kesinleŐtiđi tarihten itibaren üç ay içinde, maddi tazminat olarak, ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden Türk Lirasına çevrilmek üzere, 60,000 Euro (altmış bin Euro) denmesine;
- (b) oybirliğiyle savunmacı Hükümet tarafından, Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. paragrafı uyarınca, kararın kesinleŐtiđi tarihten itibaren üç ay içinde, ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden Türk Lirasına çevrilmek üzere, aşağıda öngörülen miktarların ödenmesine;

- (i) Manevi tazminat olarak başvuranlar Meryem Çelik, Zübeyda Uysal, Misrihan Sevli, Emine Çelik, Marya Çelik, Fatma Şengül, Besna Sevli, Hanife İzci, Kimet Şengül, Hazima Çelik ve Şekirnaz İnan'ın her birine ayrı ayrı 65,000 Euro (altmış beş bin Euro) artı masrafa tabi tüm vergilerin ödenmesine;
- (ii) Manevi tazminat olarak Hamit Şengül be Şakir Öztürk'ün her birine ayrı ayrı 32,500 Euro (otuz iki bin beş yüz Euro) artı masrafa tabi tüm vergilerin ödenmesine;
- (iii) Manevi tazminat olarak Hamayil İnan'a 20,000 Euro (yirmi bin Euro) artı masrafa tabi tüm vergilerin ödenmesine;
- (iv) masraf ve harcamalar için başvuranlara müştereken 5,200 Euro (beş bin iki yüz Euro), eksi hukuki yardım yoluyla karşılanacak 850 Euro (sekiz yüz elli Euro), artı masrafa tabi tüm vergilerin ödenmesine;

(c) yukarıda belirtilen üç aylık sürenin bittiği tarihten itibaren ödeme gününe kadar, yukarıda belirtilen tutarlara, Avrupa Merkez Bankası tarafından marjinal kredilere uygulanan faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilen oranda basit faiz işletilmesine *karar verir*;

9. Oybirliğiyle başvuranların kalan adil tazmin taleplerini *reddeder*.

İşbu karar İngilizce dilinde tanzim edilmiş ve AİHM iç tüzüğü'nün 77. maddesinin 2. ve 3. paragrafları uyarınca 16 Nisan 2013 tarihinde, yazılı olarak tebliğ edilmiştir.

Stanley Naismith

Guido Raimondi

Yazı İşleri Müdür Yardımcısı

Başkan